

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Резюме. У статті обґрунтовується важливість сформованості мотивації студентів у процесі вивчення іноземної мови. Автор досліджує зовнішні та внутрішні мотиви, наголошуючи на необхідності формування саме внутрішньої мотивації. Розглядаються також мотиваційні уміння як важливий компонент професіоналізму вчителя іноземної мови.

Ключові слова: мотивація, внутрішня мотивація студентів, професійна діяльність вчителя іноземної мови, інтерактивні технології.

Постановка проблеми. Зростання важливості англійської як мови міжнародного спілкування, що сприяє розширенню економічних, освітніх та культурних зв'язків, є причиною підвищення вимог до підготовки вчителя англійської мови та до рівня його мотивації, вдосконалення системи професійної підготовки відповідно до вимог сучасного суспільства. Вивчення іноземної мови стає особливо актуальним у контексті оголошення нинішнього року роком англійської мови. Особливого значення у процесі вивчення іноземної мови набуває особиста зацікавленість студента у власному професійному рості, у формуванні внутрішньої мотивації.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанню підготовки вчителя іноземної мови присвячено чимало праць, зокрема таких науковців як М. Бахтіна, Н. Бідюк, О. Бодальов, І. Зимня, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, Л. Морська, С. Ніколаєва. Проблеми підвищення педагогічної майстерності педагога висвітлюються в роботах І. Беха, Н. Бібік, І. Зязюна, В. Галузинського, М. Євтуха. Вивченням мотивації займалися С. Занюк, Ю. Ребрін, С. Рубінштейн, Х. Хекхаузен, а мотивацією саме вчителів англійської мови – М. Валоці, М. Леврінц, М. Ніколов, Т. Дойл та ін. Однак питання мотивації професійного розвитку вчителя англійської мови потребує подальшого детального вивчення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості формування мотивації студента-філолога до професійної діяльності у процесі вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутнього вчителя англійської мови нині ведеться, згідно дослідження Британської Ради в Україні, на разі за чотирма складовими: мовна, лінгвістична, психолого-педагогічна та методична, що є важливим базисом для його майбутньої професійної діяльності та сприяють розвитку його особистості.

Для того, аби управляти навчально-виховним процесом, учнями, вчитель має бути професіоналом високого рівня. Важливо враховувати цей аспект, готуючи студентів, майбутніх вчителів до професійної діяльності. Вивчаючи рівні професіоналізму, американські дослідники Г. Дрейфус та С. Дрейфус, аналізують феномен кваліфікованої поведінки на прикладі набуття дорослими нових умінь у процесі навчання та виділяють декілька рівнів:

1. Новачок. Зазвичай процес навчання починається з того, що інструктор виділяє у завданні незалежні від ситуації поняття, які новачок може розпізнати без попереднього досвіду у виконанні таких завдань. Потім йому даються правила для визначення дій, які з цими поняттями потрібно виконати. Це схоже на те, як комп'ютер виконує програму.

2. Новачок, який вже досягнув певних успіхів. Під час того, як новачок набуває досвіду, виконуючи завдання в реальних ситуаціях, він починає помічати, або інструктор вказує йому на важливі, доступні для його розуміння додаткові аспекти ситуації. Після розгляду достатньої кількості прикладів студент навчається розпізнавати ці додаткові аспекти. У своїх вказівках інструктор вже може апелювати до цих нових ситуаційних аспектів, як він раніше апелював до незалежних від ситуації понять, які був здатний розпізнати навіть новачок.

3. Компетентний. З набуттям досвіду кількість додаткових елементів, які здатен розпізнати студент, стає переважаючою. У цій точці виконання завдання викликає знервованість і виснаження, оскільки розуміння того, що важливо в даній ситуації, а що ні, у студента відсутнє. Він взагалі може дивуватися тому, як інші люди це виконують. Щоб справитись з перенапруженням і набутти компетентності, люди, шляхом освіти або безпосереднього досвіду, навчаються розробляти план або обирати перспективу. Ця перспектива, в свою чергу, визначає, які елементи ситуації слід вважати важливими, а які можна ігнорувати. Компетентний працівник таким чином шукає нові правила і процедури аргументації, які допомагають обрати план, вони не такі легкі, як ті, що даються новачкам. Існує величезна кількість ситуацій, які відрізняються одна від одної лише нюансами. Цих ситуацій набагато більше, ніж можна було б назвати чи чітко визначити, тому практично неможливо забезпечити учня рекомендаціями та вказівками як діяти в кожній із них. Тому компетентний працівник повинен вирішувати сам, який план дій обирати і коли обирати цей план, не будучи впевненим в тому, що саме він виявиться вдалим саме в цій конкретній ситуації. На стадії компетентності працівник почувається відповідальним за виконання завдання. Дуже часто на цій стадії справи йдуть добре і компетентна людина відчуває піднесення, яке невідоме новачку. Оскільки компетентний працівник все більше і більш емоційно занурюється у виконання завдань, для нього стає все важчим слідувати окремим правилам, які виконують новачки. І хоча може видатись, що таке занурення не сприяє виконанню правил і може гальмувати розвиток умінь і навичок, в дійсності картина абсолютно протилежна – людину очікує подальший розвиток.

4. Досвідчений. Якщо в процесі набуття умінь і навичок завдання виконуються з емоційним зануренням у діяльність, то як позитивний, так і негативний досвід буде сприяти успішним діям і зменшувати кількість невдач. Уявлення студента про уміння й навички як про ряд правил і принципів поступово перетворюватиметься в розпізнавання ситуацій, які вимагають відповідних дій. Досвідченість приходить тоді, коли досвід набувається таким практичним способом, а інтуїтивна поведінка витісняє дії за правилами. У процесі набуття виконавцем здатності розпізнавати велику кількість ситуацій, які він вирішує з цікавістю й емоційним зануренням, до нього підсвідомо приходить бачення значимих аспектів ситуації і планів чи перспектив. Діяльність стає менш стресогенною і полегшується, оскільки студент просто бачить чого треба досягнути, а не вирішує на основі процедури розрахунків котру з альтернатив обрати. Коли мета просто очевидна, існує менше сумнівів у тому, що обраний шлях правильний. Зацікавлений, досвідчений виконавець усвідомлює лише ціль і головні аспекти ситуації, а не дії, які треба виконати, щоб досягнути цієї мети. Однак, досвідчений виконавець, після визначення мети і важливих рис ситуації все ж таки повинен вирішити, що робити. Щоб це вирішити, він повертається до незалежних правил.

5. Експерт. Досвідчений виконавець, занурений у світ своєї майстерної діяльності, бачить, що потрібно зробити, але повинен вирішувати, як зробити це. Експерт не лише бачить, що потрібно зробити завдяки значній кількості відпрацьованих ситуацій, але й бачить як досягти цілі. Здатність до більш тонкого і досконалого ситуаційного аналізу саме й відрізняє експерта від досвідченого виконавця. Експерт навчився розрізняти велику кількість ситуацій, які здаються однаковими досвідченому, проте одні ситуації вимагають одних дій, а інші – інших. Тобто з достатнім досвідом у вирішенні ряду ситуацій, які розглядаються в межах однієї перспективи, але вимагають різних тактичних рішень, мозок експерта поступово розподіляє цей клас ситуацій на підкласи, кожен з яких вимагає подібних дій. Це викликає інтуїтивну і негайну реакцію, яка й притаманна експертам.

Таким чином, автори приходять до висновку, що новачки, досвідчені новачки та компетентні працівники виявляють «раціональність, що базується на розрахунках», а експерти – «внутрішню раціональність». Однак Г. Дрейфус та С. Дрейфус застерігають, що в сучасному, бюрократичному за своєю природою суспільстві, зростає загроза знищення рівня експерта через надмірне покладання на розрахунки, оскільки вони, на відміну від інтуїтивних, внутрішньо раціональних рішень, здаються очевидними і логічними для широкого загалу [5].

З вищесказаного слідує, що набуття й розвиток компетентності веде до інтенсифікації інтелектуального та культурного розвитку, формування здатності орієнтуватися і пристосовуватись до умов життя, що швидко змінюються, а також до активізації життєвої позиції особистості.

Визначаючи рівні професіоналізму вчителя-філолога, Н. Кузовлева та Є. Пассов виділяють три рівні:

- 1) рівень грамотності, що передбачає оволодіння системою методичних знань про всі компоненти процесу навчання;
- 2) рівень ремесла – система методичних навичок здійснення навчальних дій;
- 3) рівень майстерності. Цей рівень передбачає володіння системою методичних умінь, що забезпечують виконання професійних функцій [4, 193].

Саме найвищий рівень майстерності – є метою кожного вчителя. Професійні уміння, що забезпечують рівень майстерності, є такі: проєктувальні, адаптаційні, організаційні, комунікативні, мотиваційні, контролюючі, дослідницькі та допоміжні уміння [4, 193]. Зрозуміло, що кожен з них є важливим сам по собі, проте особливо ефективним лише у взаємодії з іншими елементами системи.

Мотиваційні уміння є вкрай важливими в процесі вивчення іноземної мови. Вони проявляються вчителем тоді, коли він вміє пояснити важливість вивчення предмету студентам, розкриває значимість володіння іноземною мовою кожним окремим студентом, уміє зацікавити процесом оволодіння іншомовною культурою, залучає як до індивідуальної, так і до колективної роботи усіх студентів групи та спонукає їх до подальшого вивчення іноземної мови.

Розглянемо цю складову педагогічної майстерності детальніше. Будь-яка діяльність, як відомо, спонукається певною потребою, однак для задоволення цієї потреби необхідно мати мотив. Поняття «мотив» охоплює цілу низку різноманітних психологічних явищ – задоволення, бажання, винагорода, страх, задум, та ін., які визначають напрямок діяльності людини. Мотиви розподіляються на внутрішні й зовнішні. Зовнішніми мотиви називаються тоді, коли чинники, що їх викликають лежать поза межами діяльності, на яку вони спрямовані; внутрішніми – коли спонукання до діяльності відбувається самим змістом та процесом діяльності.

Кожна конкретна діяльність зазвичай виявляється полімотивованою, що означає наявність цілого комплексу мотивів, які, утворюючи певну ієрархію, її обумовлюють. Такий комплекс називають мотивацією, яка в залежності від мотивів, що переважають у ній, може бути внутрішньою і зовнішньою. Ю. Ребрін [2] характеризує зовнішню мотивацію як засіб досягнення мети, при цьому вона може використовуватися як стимул при очікуванні переваг (принцип надії) і називається позитивною, так і як засіб тиску при очікуванні покарання (принцип страху). В останньому випадку вона називається зовнішньою негативною мотивацією. Зовнішня мотивація безпосередньо впливає на діяльність, проте ефективність її обмежена. Внутрішня мотивація – це розуміння смислу, переконання. Вона виникає тоді, коли ідея, цілі, задачі – сама діяльність – сприймаються як достойні та раціональні. При цьому створюється конкретний стан, який визначає напрямок діяльності, а поведінка виявляється результатом відповідної внутрішньої установки. Таким чином, формуючи професійну компетентність у майбутніх учителів англійської мови, слід прагнути створення внутрішньої мотивації професійної діяльності, навчати їх отримувати задоволення від самого процесу навчання та, в подальшому, роботи в школі, пишатись отриманими результатами,

або принаймні, виховувати зовнішню позитивну мотивацію, коли студент діє задля отримання винагороди – похвали, визнання, відмінної оцінки тощо.

Забезпечити умови формування внутрішньої мотивації здатні ті технології, що сприяють розкриттю творчого потенціалу студентів, реалізують принципи активного, суб'єкт-суб'єктного навчання. Одним із сучасних напрямків активного навчання є інтерактивне навчання. Модель навчання, за якої робота організовується таким чином, що у процесі навчання задіяні декілька суб'єктів, які взаємодіють як між собою, так і з вчителем, називають інтерактивною. Інтерактивні технології трактуються як дидактичні технології, що характеризуються досягненням запланованих педагогічних результатів шляхом організації та здійснення активної навчальної взаємодії суб'єкта навчально-виховного процесу з навчальним середовищем [1, 8]. Інтерактивні технології, як справедливо наголошують О. Пометун і Л. Пироженко враховують як мотивацію, так і планування та організацію учнів, дію засобів навчання (процес навчання), контроль якості засвоєння та корекцію.

На користь застосування технології інтерактивного навчання з метою формування мотивації студентів-філологів у процесі вивчення іноземної мови, говорять і дослідження С. Ступіної [3, 18]. Їх ефективність, зокрема, полягає в:

- інтенсифікації процесу розуміння, засвоєння та творчого застосування знань у вирішенні практичних завдань через більш активне включення учнів в процес не лише набуття, а й безпосереднього використання знань;
- підвищенні мотивації і ступеня залучення учасників у вирішення проблем, що обговорюються, це дає емоційний поштовх для наступної пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій;
- забезпеченні не лише приросту знань, умінь, навичок і способів діяльності й комунікації, а й розкритті нових можливостей і рис, є необхідною умовою становлення й удосконалення компетентностей шляхом включення учасників освітнього процесу в усвідомлене переживання індивідуальної і колективної діяльності, для набуття досвіду, усвідомлення і прийняття цінностей;
- зміні не лише досвіду і установки учнів, а й середовища, оскільки інтерактивні методи навчання є імітацією інтерактивних видів діяльності.

Висновки. З огляду на вищесказане можна стверджувати, що формування внутрішньої мотивації студентів у процесі вивчення іноземної мови буде ефективним за умови активного залучення студентів до інтерактивної діяльності, використання та набуття ними нових знань, а також вирішення творчих завдань. Це сприятиме не лише формуванню професійної компетентності, але і самореалізації та розвитку відповідальності студентів за власні дії.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні питання впливу інформаційно-комунікаційних технологій на рівень сформованості мотивації студентів у процесі вивчення іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сердюк Т.В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.09 «Теорія навчання» / Т.В. Сердюк. – Кривий Ріг, 2010. – 21 с.
2. Ребрин Ю.И. Управление качеством [Эл. ресурс]: учебное пособие / Ю.И. Ребрин. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2004. Режим доступа: http://www.aup.ru/books/m93/4_3.htm. – Название с экрана.
3. Ступина С.Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: учеб.-метод. пособие / С.Б. Ступина. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. – 52 с.
4. Пассов Е.И. Урок иностранного языка / Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. – Ростов н/Д.: Феникс; М: Глосса-Пресс, 2010. – 640 с.
5. Dreyfus H. From Socrates to Expert Systems: The Limits and Dangers of Calculative Rationality [Эл. ресурс] / H. Dreyfus, S. Dreyfus; Режим доступа: http://socrates.berkeley.edu/~hdreyfus/html/paper_socrates.html. – Назва з екрану.

А.В. ШИБА. ФОРМИРОВАНИЕ ВНУТРЕННЕЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Резюме. В статье обосновывается важность сформированности мотивации студентов в процессе изучения иностранного языка. Автор исследует внешние и внутренние мотивы, подчеркивая необходимость формирования именно внутренней мотивации. Рассматриваются также мотивационные умения как важный компонент профессионализма учителя иностранного языка.

Ключевые слова: мотивация, внутренняя мотивация студентов, профессиональная деятельность учителя иностранного языка, интерактивные технологии.

A.V. SHYBA. FORMATION OF THE INTERNAL MOTIVATION OF STUDENTS-PHILOLOGISTS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

The summary. The article deals with the importance of forming students' motivation in learning a foreign language. The author studies both the internal and external motives, stressing the need to develop the internal motivation. Motivational skills are viewed as an important component of future foreign language teachers' professionalism.

Key words: motivation, students' internal motivation, professional activity of the foreign language teacher, interactive technologies.

Рекомендовано до друку.
Канд. пед. наук, доц. І.В. Беженар.

Одержано редакцією 25.05.2016 р.